

« Թանն 'ի Բեիանց արծառոյն հանգոյց Բագի
 « Կաղեալ աշխարհանդ հանգոյց » : Եւ
 Հանգոյցն է որ կը կարծենք խուրին Պը-
 տակը, և այն արծիւն ալ կրնայ կարծուիլ
 Տիգրանայ Թագին վրայ տեսածնիս :

Բագրատունեաց գործածած Թագն
 ալ յայտնի չէ, որովհետեւ ամենեւին
 անոնցմէ զրամ չունինք . միայն Հաղ-
 բատու մեծ եկեղեցւոյն ճակատը դեռ
 կը տեսնուին Սմբատ և Վուրգէն Թա-
 գաւորաց պատկերները, և ինչպէս կը
 ստորագրեն ականատես գրիչք՝ Սմբա-
 տայ Թագը դեռ Հայկական Թագին
 նմանութիւն պիտի ունենայ, որովհե-
 տեւ կ'ըսեն Թէ սրածայր է և չորս Թեր-
 Թով, եղբրն ալ քարերով զարդարած .
 Հիներէն ալ ոմանք Հայկական Թագը
 քառակուսի նմանցուցեր են : Իսկ
 Ուրբինեանց Թագը իրենց ատենի
 Յունաց և Լատինացոց գործածած
 Թագերն էին : Լամբրոնացիին իր Լեոն
 Թագաւորին զրած Թղթին մէջ մեղա-
 ղրելով սա խօսքս ալ կ'ըսէ, « Ս'ի կայք
 « բացագլուխ ըստ Լատինացոց իշխա-
 « նացն և Թագաւորացն . . . այլ դիք
 « Եարփուր (կամ Եարփուշ), որ
 « պէս ձեր նախնիքն » : անծանօթ է
 մեզի սա անունը, Թերեւս նախնի Հայք
 սա անունը կուտային Թագաւորական
 Թագին . Լամբրոնացիին խօսքէն Թե-
 րեւս մէկը կարծէ Թէ միայն եկեղեցնայ
 մէջ սա Եարփուրը գործածէին, բայց
 հաւանական չերենար . հին բառագրոց
 մէջ ալ կը գտնենք Եափրակ բառը որ
 Պսակ ըսել է, և ուրիշ տեղ՝ Եափրա-
 կաղգեաց՝ Պսակաղգեաց, որոնք ընդ-
 հանուր Թագ կը նշանակեն :

Հերիք ըլլայ հոս այսչափս Հայկա-
 կան Թագին (կամ Թէ կ'ընդունիք՝
 Եափրակին վրայ) . երբոր ուրիշ պատ-
 կերաց վրայ խօսելու ըլլանք, պարծեալ
 Հայ Թագի վրայ խօսք պիտի գայ :
 Տիգրանայ պատկերին վերջի աչք մ'ալ
 տալով՝ մէկ մեծ գիտելու սովորութիւն
 մ'ալ չեմք տեսներ . — մօրուք չունի .
 կը մնայ որ ուրիշ հեղ Հայոց մէջ մնալի
 և մօրուաց սովորութեանը վրայ ալ խօ-
 սինք :

Հ. Ղ. Ս

ՊԼՏՄՈՒԹԻՒՆ

Հակոբ Բերգելիոս :

ԲՃԽԱՐՀԻՍ և գիտութիւնք սա մօտ
 օրերս մեծ ու երեւելի մարդ մը կորսն-
 ցուցին, որ է Հակոբ Բերգելիոս բը-
 նալոյծը, հայր և հեղինակ հիմնական
 բնալոյծներուն : Նաաւ Բերգելիոս
 1779ին Շուետի Լինքեօիինկ քաղա-
 քը . տղայական հասակին մէջ մասնաւոր
 հակամիտութիւն մը չէր ցուցնէր բնա-
 կան գիտութեանց, բայց հասակին ա-
 ճելովը իր սրտին մէջ ալ գիտութեանց
 եռանդը աւելի վառուեցաւ : Երբոր
 տասնըօթը տարուան եղաւ, զնաց
 Ուփսալայի համալսարանը բժշկութիւն
 սորվելու, և հոն սկսաւ իրեն մեծ հան-
 ճարը կամաց կամաց ամենուն յայտնել
 բնութեան ամէն գաղտնեացը քննիչ ու
 մեկնիչ ըլլալովը : Բժշկութեան ար-
 հեստին մասնաւոր ախորժ մը չունենա-
 լով, ինքզինքը տուաւ բոլորովին բնա-
 կան գիտութեանց և մասնաւոր կեր-
 պով բնալուծութեան, և շատ չանցաւ
 Սթոքոլմ մայրաքաղաքին համալսարա-
 նին մէջ վարժապետ եղաւ բնալուծու-
 թեան ու գեղագործութեան, և հոն
 իրեն տոկուն համբերութեամբ և եր-
 կայն ու խորին քննութեամբ ու անթիւ
 փորձերով՝ շատ ճիշտացուց բնալուծա-
 կան գիտութիւնը . շատ գիւտեր գտաւ
 ու զանազան նոր մարմիններ և սկզբնա-
 տարերքներ յայտնեց . գրեց բազմահա-
 տոր բնալուծութիւն մը բազմահմուտ
 տեղեկութեամբ, որուն մէջ Թէպէտ և
 կան մէկ քանի սխալ կարծիքներ, բայց
 ուրիշ անթիւ տեղեկութիւններու ու
 գիւտերու մէջ անտես կ'ըլլան մարդուս
 աչքին . և այսպէս իրաւամբք Բերգել-
 լիոս հայր կոչուեցաւ բնալուծութեան,
 ինչպէս որ Լիննէոս իրեն հայրենակիցը
 կոչուէր էր հայր բուսաբանութեան,
 որոնք երկուքն ալ պարծանք են Շուետ
 ազգին և Ուփսալայի երեւելի համա-
 լսարանին, որուն մէջ վարժապետեցին :
 Բերգելիոս իրեն կենաց վերջին տա-

րիները քաջուած և առանձին կեանք կ'անցընէր՝ ձանձրանալով քաղաքական խռովութիւններէն . ինչուան որ աս տարի օգոստոս ամսուն 7ին մեռաւ 69 տարուան : Իսկոր Եւրոպա մեծ էր ա- նունը իր կենդանութեան ատեն , և ա- մէնքն ալ իրմէ կը պատկառէին . մեծ պիտի մնայ նաև մահուանէն ետքը : Եւ կարծուի թէ ուրիշ շատ հարկաւոր գրուածներ ալ թողուցած է անտիպ , որոնք ապագայից հարուստ և անգին ժառանգութիւն պիտի ըլլան :

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

ԱՌՏԵՆՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Սոցիալի համար հաւելիւ ընթերցող — պա-
հել — Վրայ :

ՈՐՈՎՏԵՏԵՒ հաւերը մարտ ամսուն սկիզբէն ինչուան ապրիլի վերջերը աւե- լի հաւկիթ կ'ածեն և ամենէն աղէկնե- ըր աս ամիսներուն մէջ ածածները կ'ըլ- լան , ուստի պէտք է ասոնց մէջէն ըն- տրել խոշորները , և աւելի անոնք որ կ'ըրկեկ են՝ քան թէ անոնք որ ծայրե- ռին բարակ է . և ամէն օրուան ածած ու ընտրուած հաւկիթին վրայ պէտք է թիւ կամ նշան մը դնել , որով հնու- թիւնը կ'իմացուի . ան հաւկիթն որ վրան երեսուն օր անցեր է , թուխսի չգար :

Ի՞նչէկ նայելու է որ հաւկիթին մէջը պարապ չըլլայ . ուստի առնելու քիչ մը թուի վերու է . երբոր կը տեսնես որ ձայն հանելով մը մէջը կը շարժի , գիտցիր որ ան հաւկիթը ոչ պահելու կուգայ և ոչ թուխսի :

Ի՞նչ որ մէկը ուզէ աւելի աքաղաղ հանել քան թէ հաւ , կամ անոր ներ- հակ՝ աւելի հաւ քան թէ աքաղաղ , պէտք է հաւկիթը ճրագի լուսին բռնէ . երբոր մէջը պարապ տեղ կ'երևնայ , կամ քիթը օդի պղպշակ մը կայ , նշան է որ անկէ աքաղաղ պիտի ելլէ . իսկ երբոր ան պղպշակը քովընտի կեցած

է , անկէ հաւ կ'ելլէ : Ի՞նչ ալ դիտելու է որ սովորաբար սրածայր հաւկիթնե- ըն աքաղաղ կ'ելլէ , իսկ կ'ընենէն հաւ :

Հաւկիթները երկար ատեն պահե- լու համար ընտրելու է անոնք որ զով ատեն ածուած են , այսինքն մարտ ու սեպտեմբեր ամիսներուն մէջ , մանա- լանդ աս վերջի ամսուն մէջ ածուածնե- ըր՝ որոնք բոլոր ձմեռը կրնան դիմանալ :

Պահելու յարմար հաւկիթները ճանչնալուն դիւրին կերպը աս է : Հաւ- կիթի մը երկու ծայրերն ալ լեզուովդ թրջէ , երբոր տեսնես որ մէկ ծայրը կամ քիթը պաղի ու մէկալը տաքնայ , ըսել է թէ ան հաւկիթը չպահուի : Իսկ երբոր երկու ծայրին ալ տաքու- թիւնը հաւասար է՝ կը պահուի : Հաւ- կիթները պէտք չէ տակառի կամ որ և իցէ տախտակէ ամանի մէջ պահել . չէ նէ կ'աւրուին ու գէշ համ մը կ'առ- նեն :

Փորձուած է որ երբոր հաւկիթնե- ըր քովէքով իրենց յատակին վրայ ուղ- զահայեաց կեցուցած են՝ աւելի երկայն ատեն կը դիմանան , քան թէ անոնք որ փորերնուն վրայ դրուած ըլլան . ա- նոր համար ամանի մը կամ կողովի՝ մը յատակը մէկ բթաչափ մոխիր լեցընե- լէն ետքը , պէտք է մէջը մէկ կարգ հաւկիթ շարել սուր ծայրերը կամ քիթերը դէպ 'ի վեր . ետքը վրան մէկ կարգ մը մոխիր ալ լեցընելու է , անանկ որ հաւկիթին ծայրէն մէկ բթաչափ ալ վեր ըլլայ մոխիրը . և ինչուան որ կողովը լեցուի՝ աս կարգով պէտք է շա- րել , ու ետքը ամանը զով ու չոր տեղ մը դնելու է :

Հաւկիթները աս կերպով ալ կը պահեն .

Ի՞նչ հարիւր լիպրէ ջուր ,

Ս'եց ունկի կիր .

Եւրկու լիպրէ ջրի մէջ կիրը մարէ , ու բոլորն ալ ան հարիւր լիպրէ ջրին մէջ լեցուր ու խառնէ . ետքը թող որ դիրտը տակը իջնայ . երբոր ջուրը բո-